

-bú

Ordet *bú* förekommer mycket sällan i ortnamn på Island, endast i gårdnamn på Nordlandet, främst i Skagafjörður. Ordets betydelse i fornisländskan var 'beboet og bebygget Landeiendom' = *bær*; 'Landeendom paa hvilken nogen forer eller lader fore egen Husholdning' (Fritzner). I nyare isländska översätts ordet till latin med 'villa habitaculum, habitatio, rus' (Guðmundur Andrússon 1683) och i nutida isländska betyder ordet 'Gaard, Gods' eller 'Gaardsdrift' (Blöndal).

Ordet *bú* förekommer som huvudled i gårdnamnen *Geirabú* och *Nautabú*, men också i *Guttabú* (Finnur Jónsson 1907–15 s. 426). I de två första är husdjursbeteckningarna *geit* och *naut* förled men kortnamnet *Gutti* (för personnamnet *Guttormur*) i det tredje.

I sitt ordboksmanuskript från 1700-talet förklarar Jón Ólafsson ordet *nautabú*: 'villa, ubi boves, tam tauri qvam vaccæ custodiuntur et curantur' (OH). *Nautabú* i Hólahreppur, Skagafjörður, nära biskopssätet Hólar, förekommer i L.andnámabók (1968 s. 237) (Bandle 1977 s. 61). Gården blev beräknad till 30 "hundra", dvs. en bra medelgård. Upp från gården går en dal där nöt har kunnat ha bra bete. *Nautabú* i Tungusveit, Skagafjörður, förekommer i ett diplom från 1391 som namn på en 40 "hundra" stor gård. En närliggande gård har rättigheter till bete i *Nautabús* jord, enl. samma källa. (Islandske originaldiplomer s. 98.)

I *Vatnsdæla saga* (1939 s. 72) omtalas *Nautabú* i *Vatnsdalur*, *Húnavatnssýsla*, men namnet är borta numera. Gården heter nu *Undirfell*. I närheten finns ortnamnet *Nautabúsmóar*.

I ett jordregister från 1318 (*Auðunarmáldagi*, DI II s. 486) omtalas namnet "geytabu" som en av Munkaþverá-klostrets gårdar. Namnet förekommer ej i andra källor men kunde vara det samma som *Geitavallir* på Ufsaströnd i Eyjafjörður (Árni Magnússon og Páll Vídalín 10 s. 40–41 = *Geitavellir*). I ett diplom från 1525 (DI 9 s. 314) omtalas "geitabú" som en ödegård i Þingeyrarklostrets ägo. Namnet finns inte numera men kunde vara det samma som ödegården *Geitabú* (Árni Magnússon og Páll Vídalín 8 s. 268).

Ortnamnet *Guttabú* fanns i Skagafjörður i början av 1700-talet (Árni Magnússon og Páll Vídalín 9 s. 147). Det betecknas som ödegård i sockenbeskrivningar från 1800-talet (*Sóknalýsingar* 1954 s. 90 och 95). I närheten omtalas gården *Bústaðir*. Det

Utbredningen av ortnamn på *-bú* på Island.

är sannolikt att ordet *bú* snarare har haft betydelsen 'torp' än 'gård' (Rúna K. Tetzschner 2003 s. 18–23).

Litteratur

- Árni Magnússon og Páll Vídalín. 1913–1990, *Jarðabók* 1–12. (Tólfta bindi. Atriðis-orðaskrá. Gefin út af Hinu íslenska fræðafélagi í Kaupmannahöfn.)
- Bandle, Oskar. 1977. Die Ortsnamen der Landnámabók. *Sjötíu ritgerðir helgaðar Jakobi Benediktssyni 20. júlí 1977*. (Stofnun Árna Magnússonar.)
- DI = *Diplomatarium islandicum. Íslenskt fornbréfasafn*. I–XVI. København och Reykjavík 1895–.
- Finnur Jónsson. 1907–1915. *Bæjanöfn á Íslandi*. (Safn til sögu Íslands og íslenzkra bókmenta IV.)
- Guðmundur Andrússon. 1683. *Lexicon Islandicum sive Gothicae Runæ vel Septentrionalis Dictionarium* [...] Havniæ.
- Íslandske originaldiplomer indtil 1450. Tekst*. 1963. Udgivet af Stefán Karlsson. (Editiones Arnarnæ A:7.)
- Ný jarðabók fyrir Ísland*. 1861.
- OH = Excerptsamling i Orðabók Háskólans (Reykjavík).
- Rúna K. Tetzschner. 2003. *Nytjar í nöfnum. Örnefni í nágrenni Hóla í Hjaltadal*. [Otryckt BA-uppstas. Háskóli Íslands, Reykjavík.]
- Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839–1873*. II. Skagafjarðarsýsla. 1954. Pálmi Hannesson og Jakob Benediktsson bjuggu til prentunar. (Safn til landfræðisögu Íslands.)
- Vatnsdæla saga*. 1939. Einar Ól. Sveinsson gaf út. (Íslenzk fornrit, VIII. bindi.)

Svavar Sigmundsson
(1993; artikeln granskad 2004)